

traladministrationen så ofte skulle spørges, hvad der af og til gav anledning til kompetencestridigheder. Små var forholdene i fortidens købstad: da brandvæsenet i 1840'erne blev omorganiseret, kritiserede revisionen, at der var indkøbt stålpenne for 1 mark til rulleskriveren – fjerpenne kunne vel have gjort det.

I 2. »Byens og borgernes virke siden 1837« behandles byens udseende, dens borgere, erhvervslivet, jernbane, postvæsen og telefon, arbejderforhold, dagblade og politiske forhold. Afsnittet er i og for sig bogens bedste ikke mindst er kapitlerne om erhvervslivet udmærkede. Man bemærker her, at over halvdelen af Svendborgs skibsfart før 1864 gik til hertugdømmerne, og at den i øvrigt ikke faldt meget efter krigen. Som et kuriosum kan det anføres, at de før i tiden og mange steder endnu brugte sammenklappelige have- og udendørs restaurationsmøbler med træ på jernstativer allerede fra 1880'erne blev fremstillet på Grubbemøllen i Svendborg, hvis ejer havde opfundet dem. I det hele bød industri og handel på flere interessante personligheder som f. eks. fabrikant Lars Lange, der allerede i 1870'erne oprettede både syge- og alderdomskasse på sit jernstøberi.

3. »Kulturelle forhold« har afsnit om det religiøse liv, om skoler, biblioteker og museer og om forlystelser, hvorefter bogen slutes med et kapitel om besættelsen og et om by-jubilæet i 1953. Der er næppe meget at sige til, at Ove Marcussen har villet udnytte så meget som muligt af sin viden om sin by; men helt har de mange detaljer ikke kunnet forhindre, at skildringen sine steder falder lidt tør ud. Mange kapitler er korte og knappe, og det forekommer, at blandt andet aviserne i højere grad kunne have været udnyttet til at skabe liv. Direkte beklageligt er det imidlertid, at 2. del er uden noteapparat, kun forsynet med en kort kildeoversigt. Det virker så meget mere gavendigt, som Bro-Jør-

gensens bog i denne henseende var fuldt udbygget. Til gengæld er billedmaterialet fortrinligt – ikke mindst de mange gamle topografiske fotografier. Alt i alt skal disse bemærkninger dog ikke forflygtige indtrykket af en vederhæftig og veloplysende byhistorie.

Finn H. Lauridsen.

Mogens Lebech: Hjejlen, Danmarks ældste dampskib og sejladsen på Himmelbjergsøerne. (Udgivet af Burmeister & Wain, 1961). 122 s.

Tage Kaarsted: Bådfart på Silkeborgsøerne gennem 100 år. Aktieselskabet Hjejlen 1861–1961. (Udgivet af A/S Hjejlen og Historisk Samsfund for Århus Stift, 1961). 160 s.

At den berømmelige gamle eventyrdampers 100-års jubilæum ville give sig litterære udslag, kommer vel ikke uventet. Dertil er emnet for oplagt. Det var dog nok en overraskelse, at det blev til hele to bøger, selv om det er fuldt forståeligt, at både skibets bygmestre og dets ejere følte trang til at markere begivenheden – de førstnævnte endog foruden med bogen også med en film. Når det endelig skulle være, er det meget heldigt, at de to bøger ikke helt er blevet det samme, men på udmærket måde supplerer hinanden, om end visse gentagelser naturligvis ikke har kunnet undgås.

Lebech har set det som sin opgave hovedsagelig at behandle Hjejleens baggrund og forhistorie. Han præsenterer Blicher og H. C. Andersen i smukke citater og Frederik VII i fornøjelige. Han behandler den gamle pramfart, trafikforholdene i det hele, hjuldampere selv og slutter med småtræk fra de hundrede år – alt på baggrund af ikke mindre end 32 vidunderligt smukke farveplancher efter de malere, der har dyrket egnen, samt en række fortræffelige samtidige stik. Der er økonomisk intet sparet på bo-

gens udstyr; men dens indhold står sig sig vel derimod. En enkelt ganske pudsigt fejl har indsneget sig side 86: forfatteren lader sagen om hjuldamperens passage ved en af laksegårdene på vejen til Silkeborg forhandle med den 12 årige Mogens Frijs i stedet for med faderen C. E. Frijs.

I modsætning til Lebechs emne må Kaarsteds umiddelbart forekomme snævrere: selve Hjejleselskabet i de 100 år. Men synes bogen således end mere beskeden, står den, hvad teksten angår fuldt på højde med B. og W.'s *Levende og letløbende* skildrer Kaarsted rederiets ingenlunde ubevægede historie, og ikke mindst kommer Michael Drevsen og hans samtidige til at stå markant for læseren. Svært var det at få skib i havn, modstridende interesser – også med større trafikale perspektiver – brødes, og svært var det med mellemrum både i de første år og i unormale tider at drive lystsejlad på de dejlige søer. I 19. århundredes sidste fjerdedel var selskabet dog konsolideret og har siden svaret sig; faktisk har kun de to krige voldt alvorligt besvær. Adskillige andre både end Hjejleselskabets har i tidens løb befaret Silkeborgsøerne; på et tidspunkt i 1920'erne var forholdene så grelle, at konkurrerende bådførere undertiden på kajen kom i slagsmål om deres kunder, hvis de ikke ligefrem shanghagede disse ned i deres både. Situationen blev til sidst helt umulig, og kommunen overlod da A/S Hjejlen eneret på befordringen. Siden har der været ro.

Tage Kaarsted har til sin bog samlet et omfattende billedmateriale ikke mindst af selskabets talrige både, dets ledende personligheder og dets funktionærer. Over de sidstnævnte findes bagest en matrikel.

Dansk turistlivs historie er et endnu uopdyrket område; men de to bøger må indirekte ses som bidrag her til – smukke, værdige bidrag.

Finn H. Lauridsen.

Viborg Stiftsmuseum 1861–1961 og dets bygning. (Udgivet i anledning af museets hundredeårsdag 24. juni 1961). 64 s.

Det er en lille nydelig publikation, Viborg Stiftsmuseum har udsendt i anledning af sit jubilæum. Den indledes af museets nye inspektør efter loven af 1958 Peter Seeberg, der skriver kort og noget tørt om selve institutionen; men arkivalierne har vel næppe indbudt til meget spræl. Nogle afsnit om den strid med Nationalmuseet, der for ikke så mange år siden var et almindeligt fænomen, lader dog ane, at ikke alt er gået roligt og idyllisk til. Den medførte en gang, at en formand fik vedtegningen: aggressiv og illoyal – af sin egen bestyrelse!

Bogens to øvrige afsnit er viet museets bygning: Viborgs smukke, tidligere rådhus fra 1728 og dets bygmester, Claus Stallknecht fra Altona. Overbibliotekar Aage Bonde beskriver bygningens opførelse efter den store brand i 1726 med træk af de økonomiske besværligheder, hele genopbygningen medførte, og af dens senere skæbne. Kommunelærer Harald Ditzel tager sig af det arkitekturhistoriske og giver samtidig en udmærket biografi og karakteristik af Stallknecht. Han påviser den direkte forbindelse til Altona rådhus, som Stallknecht også havde opført. Det gik til i et af 2. verdenskrigs store luftangreb. Den lille pyntelige Viborgbygning kaldes et sted for en barokviget – bogen falder kønt i stil hermed.

Finn H. Lauridsen.

Arne Majvang: Dalby og Tureby sognes historie, I. (1960). 206 s.

Præsten som sognebeskriver har mange aner i Danmark. Mange værdifulde detaljer fra sognenes liv og historie er af samvittighedsfulde og interesserede præster noteret ned og udgivet i tidens løb. I selve beskrivelsen er efterhånden, med enkelte afvigelser, udviklet et fast skema, som